Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

ASIANTUNTIJALAUSUNTO
Outi Honkatukia ja Taina Nikula
11.10.2021

Ympäristövaliokunta
00102 EDUSKUNTA
YmV@eduskunta.fi

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022;
Teema: Hiilineutraalin kiertotalousyhteiskunnan edistäminen

Ympäristöministeriön lausunto eduskunnan ympäristövaliokunnalle

Hiilineutraaliuden saavuttaminen
Pääministeri Marinin hallitus on asettanut tavoitteekseen, että Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Hiilineutraalisuustavoitteen saavuttaminen edellyttää merkittäviä päästövähennyksiä kaikilla sektoreilla sekä vahvaa tietopohjaa päätöksenteolle.

Vuoden 2022 talousarvioesityksessä hiilineutraalisuuteen liittyviä tavoitteita edistetään yhteensä n. 2,3 mrd. eurolla. Tämä on arviolta 32 milj. euroa enemmän kuin mitä vuoden 2021 talousarviossa on budjetoitu vastaaviin toimiin. Määrärahan kasvu edelliseen vuoteen verrattuna aiheutuu pitkälti Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoituksesta, josta merkittävä osa kohdistuu vuodelle 2022. Hallitus on linjannut, että elpymis- ja palautumis-suunnitelman rahoituksesta käytetään 50 % vihreän siirtymän edistämiseen.

Hiilineutraaliustavoitetta edistävillä määrärahoilla tuetaan mm. ympäristön ja luonnon hyvinvointia, luonnon monimuotoisuutta, vähennetään päästöjä, edistetään biotalousratkaisuja sekä kehitetään Suomea kohti vähähiilistä yhteiskuntaa. Määrärahat kohdentuvat etenkin työ- ja elinkeinoministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön sekä ulkoministeriön hallinnonaloille. Ilmasto- ja energiapoliittinen ministerityöryhmä ohjaa hallitusohjelman toteuttamista ilmastopolitiikan valmistelussa. Ministerityöryhmää johtaa ilmasto- ja ympäristöministeri Mikkonen ja koordinaatiovastuu ilmastopolitiikasta on ympäristöministeriöllä.

Ilmastolain mukaisen kansallisen ilmastopaneelin toimintaan varataan määrärahaa 750 000 euroa, jolla varmistetaan mm. tiedesihteeristön toiminta ja hankerahoitus. Riippumaton ja monitieteinen ilmastopaneeli tuottaa raportteja, lausuntoja, koulutusmateriaaleja ja vuoropuhelua eri tahojen kanssa. Nämä kytkeytyvät esimerkiksi keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman eli KAISUn valmisteluun, oikeudenmukaisen siirtymän varmistamiseen, kansallisen sopeutumissuunnitelman valmisteluun ja muiden keskeisten ja ajankohtaisten ilmastopoliittisten tietotarpeiden ratkaisuun.

Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma
Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmalla vähennetään liikenteen, maatalouden, erillislämmityksen, työkoneiden, F-kaasujen ja jätteiden eli ns. taakanjakosektorin kasvihuonekaasupäästöjä.

Taakanjakosektoria koskevat myös EU:n päästövähennysvelvoitteet. Komission ehdotuksen mukaan Suomen tulee vähentää taakanjakosektorin päästöjään 50 % vuoden 2005 tasosta

vuoteen 2030 mennessä, mikä tarkoittaa lähes 6 Mt lisäisiä päästövähennyksiä päästökaupan ulkopuolisilta sektoreilta jo päätettyjen päästövähennystoimien lisäksi. EU taakanjakosektorin 2030 velvoitteen päästövähennyksistä osa on mahdollista toteuttaa päästökauppasektorilla ja maankäyttösektorilla.

EU-komission 2030 ilmastopaketti eli ns. 55-valmiuspaketti edesauttaa kansallisten tavoitteiden toimeenpanoa. Komissio ehdottaa muun muassa erillistä päästökauppaa liikenteelle ja rakennusten lämmitykselle. Näiden vaikutukset Suomen ilmastotavoitteisiin täsmentyvät EU-lainsäädännön käsittelyn edetessä.

Hallitus on sitoutunut toteuttamaan kansallisten ja EU:n ilmastotavoitteiden vaatimat päästövähennystoimet. Hallitus arvioi maaliskuussa 2022, nojautuen ministeriöiden, tutkimuslaitosten ja Ilmastopaneelin arvioihin, ovatko päästövähennystavoitteet saavutettavissa KAISU-suunnitelmassa esitetyin toimin ja päättää tässä yhteydessä mahdollisesti tarvittavista sitovista taloudellisista ja lainsäädännöllisistä ohjauskeinoista tavoitteen saavuttamiseksi. Ilmastotavoitteiden pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen toimeenpanon tueksi perustetaan parlamentaarinen seurantaryhmä.

Kiertotalous
Kiertotaloudessa on paljon mahdollisuuksia. Se voi tukea kansallista hiilineutraalistavoitteen 2035 sekä EU:n ilmastotavoitteiden saavuttamista.

Kiertotalouden toimenpiteillä neljän keskeisimmän materiaalin (teräs, muovi, alumiini, sementti) arvoketjuissa voitaisiin vähentää Euroopan teollisuuden hiilidioksidipäästöjä jopa noin puolella vuoteen 2050 mennessä. Suomen ympäristökeskuksen suuntaa antavien arvioiden mukaan Suomessa teollisuus voi vähentää kiertotaloustoimenpiteillä hiilidioksidipäästöjään vähintään 5 prosenttia vuoteen 2030 mennessä ja vähintään 10–18 prosenttia vuoteen 2050 mennessä.

Kiertotalouden toimintamallit tarjoavat myös mahdollisuuden vähentää luonnonvarojen käyttöä ja luonnon monimuotoisuuden hupenemista.

Kiertotalousohjelma
Hallitus teki kiertotalousohjelmasta periaatepäätöksen huhtikuussa 2021. Sen mukaan uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus vähenee ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö voi kasvaa siten, että kotimaan primääriraaka-aineiden kokonaiskulutus ei 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Resurssien tuottavuuden tulee kaksinkertaistua vuoden 2015 tilanteesta vuoteen 2035 mennessä. Lisäksi materiaalien kiertotalousasteen tulisi kaksinkertaistua vuoteen 2035 mennessä.

Kiertotalousohjelman toteuttamiseen on vuoden 2022 talousarviossa ehdotettu 4,4, miljoonan euron määrärahaa ympäristöministeriön pääluokkaan. Kiertotalousohjelman tavoitteita ja toimia toteutetaan myös työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla. Lisäksi Kestävän kasvun ohjelmassa on varattu teollisuuden kiertotalousratkaisuihin ja demonstraatiolaitoksiin 110 miljoonaa euroa.

Vähähiilinen kiertotaloussopimus
Kiertotalousohjelman tavoitteiden saavuttamista on tarkoitus kirittää solmimalla sopimus vähähiilisestä kiertotaloudesta, johon kuntien, yritysten ja muiden toimijoiden toivotaan

liittyvän omilla sitoumuksillaan. Olennainen osa sopimuksen valmistelua on vuoden 2022 aikana toteutettava skenaarioprosessi, jossa sopimukseen mukaan lähtevät organisaatiot yhdessä tutkimuslaitosten kanssa suunnittelevat polkuja resurssipihiin ja hiilineutraaliin tulevaisuuteen. Prosessissa määritellään vaikuttavimmat toimenpiteet kehitettäviksi ja toteutettaviksi. Arvioinnin pohjalta kukin toimija asettaa omat tavoitteet ja toimenpiteet, joihin ne sitoutuvat osana Vähähiilisen kiertotalouden sopimusta. Sopimus toteuttaa myös Suomen kestävän kasvun ohjelmaa.

Vaikuttavampien toimien toteuttamiseksi kootaan osaajien verkosto, joka tarjoaa työkaluja, etsii sopivia rahoituslähteitä sekä auttaa pullonkaulojen ratkomisessa. Tavoitteena on myös käynnistää vähähiiliseen kiertotaloussopimukseen lähtevien julkisen sektorin toimijoiden kanssa kokeiluja.

Muita Kiertotalousohjelmaa tukevia toimenpiteitä
Kokonaisvaltainen kiertotaloussiirtymä edellyttää yhteiskunnan eri osa-alueilla lukuisia toimenpiteitä. Tarvittavat ratkaisut syntyvät usein eri osaamisten ja organisaatioiden rajapinnoilla, joten yhteistyötä kiertotalouden saralla on vahvistettava. Siirtymä kiertotalouteen edellyttää työelämäosaamisen ja koulutuksen vahvistamista.

Kiertotalouden edistäminen edellyttäisi ympäristövaikutusten sisällyttämistä hintoihin. Kiertotalouden edistämiseksi arvioidaan mm. jäteveron korottamista ja laajentamista sekä verorakenteen vaikutusta vähähiiliselle kiertotaloudelle ”do no significant harm ” – näkökulmasta. Valtiovarainministeriö valmistelee kierrätysteollisuuden sähköveroluokan muutosta. Tavoitteena on myös vauhdittaa kiertotalouden markkinoita sekä palvelumalleja taloudellisilla kannusteilla, vapaaehtoisilla sopimuksilla sekä informaatio-ohjauksella.

Kiertotalousohjelman seuraavan 3-5 vuoden tavoitteet:

- solmitaan Vähähiilisen kiertotalouden sopimus;
- lisätään rahoitusta teollisuuden sivuvirtojen sekä keskeisten materiaalien uudelleenkäyttöä ja kierrätystä tukeviin investointeihin;
- perustetaan kuntien kiertotalouden osaamiskeskus/-verkosto tai olemassa olevia verkostoja vahvistetaan yhteistyöllä ja vaikuttavuutta parantamalla;
- kehitetään rakennusalan kierrätyksen ja uudelleenkäytön markkinoita;
- luodaan ja vahvistetaan digitaalisiin ratkaisuihin perustuvia kiertotalouden ekosysteemejä.
- vahvistetaan kiertotaloutta osana koulutusjärjestelmää ja työelämäosaamista;
- käynnistetään kiertotalouden Design-ohjelma;
- kehitetään maailman kiertotalousfoorumi WCEF:n konseptia ja rakennetaan jatkuvuuden turvaava organisointimalli;

Kiertotalousohjelmasta linkissä www.ym.fi/kiertotalousohjelma.